

เอกสารงาน

เรื่อง

**กรณีศึกษาปัญหาภัยแล้ง
ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**

โดย

**นายประทุม ปิ่นแก้ว
ผู้ขอรับการประเมินเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 7 ๖
กลุ่มพัฒนายุทธศาสตร์
สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์**

**สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน
กระทรวงแรงงาน**

ว 12.05.6
ป279ก
2546

ห้องสมุดกระทรวงแรงงาน

08195
กรณีศึกษาปัญหาภัยแล้งใน

คำนำ

ภัยธรรมชาติเป็นภัยที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเมื่อเกิดขึ้นครั้งใดย่อมก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นอันมาก ปัญหาภัยแล้งถึงแม้จะไม่รุนแรงถึงขั้นทำให้เกิดความสูญเสียชีวิตแต่ก็สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนมิใช่น้อย ผู้เขียนได้ศึกษากรณีปัญหาภัยแล้งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อให้ทราบสาเหตุแห่งปัญหาและแนวทางในการป้องกันแก้ไข เพื่อเป็นการช่วยลดความรุนแรงของปัญหาและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งได้รับผลกระทบมากกว่าภาคอื่น ๆ

ผู้เขียนขอขอบคุณหน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลซึ่งเป็นผลให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้องที่จะนำไปดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นที่ประสบภัยแล้งในโอกาสต่อไป

ประทุม ปิ่นแก้ว

กันยายน 2546

บทคัดย่อ

ภัยธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นอุทกภัย วาดภัย ไฟป่า ภัยที่เกิดจากความหนาวเย็นของอากาศ และสภาพความแห้งแล้งของพื้นดิน ภัยเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นครั้งใดหรือสถานที่ใด ล้วนเป็นปัญหาที่สร้างความเดือดร้อนก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนรวมถึงสิ่งสาธารณประโยชน์ของทางราชการเป็นอันมาก ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมโดยรวมและเกิดมลภาวะที่เป็นผลกระทบต่อมวลมนุษยชาติ

ภัยแล้งเป็นภัยธรรมชาติที่เกิดจากการขาดแคลนน้ำจนก่อให้เกิดความแห้งแล้ง แต่ไม่ถึงขั้นรุนแรงที่ทำให้เกิดความสูญเสียต่อชีวิต เมื่อเปรียบเทียบกับภัยธรรมชาติอื่น ๆ เพียงทำให้เกิดความเดือดร้อนเพราะการขาดแคลนน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและน้ำเพื่อการเกษตรไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ตามปกติ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะได้รับผลกระทบมากกว่าภาคอื่น ๆ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร เพราะพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดภัยแล้ง และไม่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูก ประชาชนส่วนมากมีฐานะค่อนข้างยากจน เมื่อไม่สามารถประกอบอาชีพในท้องถิ่นได้ จึงพากันอพยพเคลื่อนย้ายไปหางานทำยังถิ่นอื่น โดยเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร ทำให้เกิดปัญหาสังคมเมืองตามมา เช่น ปัญหาชุมชนแออัด อาชญากรรม ปัญหาการจราจร เป็นต้น และเมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูก ประชาชนเหล่านี้ก็จะพากันเดินทางกลับภูมิลำเนาเพื่อประกอบอาชีพเดิม การแก้ไขปัญหาก็ต้องผ่านมาส่วนใหญ่เป็นลักษณะการให้ความช่วยเหลือ เช่น การแจกจ่ายน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค รวมถึงการแก้ไขปัญหาการอพยพแรงงาน เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวล้วนเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน ไม่มีหน่วยงานใดที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหานี้ให้หมดสิ้นไปได้

เพื่อให้ทราบถึงที่มาที่เป็นต้นเหตุแห่งปัญหาของการเกิดภัยแล้งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและแนวทางในการป้องกันแก้ไข ผู้เขียนจึงได้ศึกษากรณีปัญหาภัยแล้งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งภาคจำนวน 19 จังหวัด ด้วยวิธีการศึกษาข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการจัดทำแบบสอบถามไปยังพื้นที่ จากผลการศึกษาทำให้ทราบว่าต้นเหตุ

ปัญหาการเกิดภัยแล้ง มีปัจจัยหลายประการ ได้แก่ การขาดแคลนน้ำและแหล่งน้ำธรรมชาติ ขาดการจัดการในระบบชลประทานที่ดีที่จะกระจายน้ำจากแหล่งน้ำที่มีอยู่ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ปัญหาพื้นดินเป็นดินปนทรายเก็บกักน้ำไม่อยู่ เมื่อฝนตกน้ำจะระบายอย่างรวดเร็ว พื้นดินแห้งโปร่ง ไม่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูก ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย ปริมาณป่าไม้ลดลง พื้นดินขาดความชุ่มชื้น ฝนตกต้องไม่ตรงตามฤดูกาล และปริมาณน้ำฝนที่ตกแต่ละครั้ง มีปริมาณน้อยไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก ขาดพื้นที่รองรับน้ำฝนเพื่อเก็บกักไว้ใช้ในฤดูแล้ง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบทำให้เกิดปัญหาความเค็มเค็ม ร้อน เช่น การมีทัศนคติเดิม ๆ ของประชาชนที่นิยมปลูกข้าวที่ต้องใช้น้ำมาก การมีความต้องการทางวัตถุนิยมและความฟุ้งเฟ้อ ประกอบกับปัญหาความยากจน เป็นต้น ประชาชนจึงอพยพเคลื่อนย้ายแสวงหางานทำในเมืองใหญ่ ๆ เพื่อเป็นรายได้เสริม และจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญของความแห้งแล้งก็คือการขาดแคลนน้ำ ดังนั้น เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไข ปัญหา ผู้เขียนได้เสนอแนะมาตรการเพื่อการดำเนินการโดยสรุปดังนี้ แนวทางการจัดการพื้นที่เพื่อบรรเทาภัยแล้ง โดยให้มีการรณรงค์ปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนรักป่า ร่วมกันปลูกป่า ช่วยกันอนุรักษ์และไม่ทำลายป่า เป็นการเพิ่มความชุ่มชื้นแก่พื้นดิน หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมี และหันมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพื่อเพิ่มความสามารถในการเก็บความชื้นไว้ในดิน กำหนดรูปแบบการเพาะปลูกให้เหมาะสมกับพื้นที่ คัดเลือกชนิดพืชที่มีช่วงระยะเวลาการปลูกเหมาะสมกับปริมาณน้ำที่มีอยู่หรือพืชที่ปลูกเฉพาะในช่วงฤดูฝน โดยให้มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจ แนวทางการจัดการแหล่งน้ำต้นทุนเพื่อบรรเทาภัยแล้ง โดยการจัดสร้างเขื่อน ทำนบ อ่างเก็บน้ำขนาดต่าง ๆ การขุดลอกคูคลองหนองบึงและการจัดการในระบบชลประทาน โดยการจัดทำคลองส่งน้ำกระจายให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ และให้มีการบริหารจัดการน้ำที่ดี เพื่อให้การใช้น้ำมีประสิทธิภาพที่สุด

มาตรการที่เป็นแนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาภัยแล้งที่ผู้เขียนได้นำเสนอนี้ อาจจะไม่ใช่วิธีการที่ทำให้ปัญหาภัยแล้งในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหมดไปโดยสิ้นเชิง และทันทีทันใด แต่อย่างน้อยก็เป็นการช่วยลดความรุนแรงของปัญหาและบรรเทาความเค็มเค็ม ร้อน ของประชาชนได้ในระดับหนึ่ง และถ้าหากหน่วยงานหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะนำแนวทางนี้ ไปปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ก็เชื่อว่าจะสามารถทำให้ปัญหาภัยแล้งดังกล่าวหมดไปในที่สุด

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
บทคัดย่อ	
บทที่ 1 บทนำ	
ความสำคัญของปัญหา	1
กรณีศึกษา	11
วัตถุประสงค์	12
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	13
บทที่ 3 ลักษณะทั่วไปของพื้นที่	17
บทที่ 4 ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล	25
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	37
ภาคผนวก ก	
- แบบสอบถาม	
ภาคผนวก ข	
- แนวทางการช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง ปี 2546 ของกระทรวงแรงงาน	
- คำสั่งกระทรวงแรงงาน ที่ 64/2546 ลงวันที่ 5 มีนาคม 2546 เรื่อง การจัดตั้งศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ กระทรวงแรงงาน	

สารบัญ

- แบบรายงานการประชุมหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัด
สังกัดกระทรวงแรงงาน (เฉพาะการประชุมเรื่องภัยแล้ง)
- แบบรายงานการช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้ง ปี 2546
(การส่งเสริมการมีงานทำ)
- แบบรายงานการช่วยเหลือผู้ประสบภัยแล้งของกระทรวงแรงงาน
เป็นรายจังหวัด

บรรณานุกรม